

Kommentar på Øyvind Rabbås, “Reasoning towards Happiness: Aristotle on Ethical Deliberation”

Miira Tuominen, Helsingfors Universitet

Jag håller fullständigt med Øyvind Rabbås, att tolkningen av det högsta målet (høyeste mål, *the Grand End*) i Aristoteles’ etik är generellt riktig – om kanske inte precis i formen presenterad av Broadie. Jag håller också med, att Broadies kritik skall tas på allvar: det skulle låta märkligt, om varje gång jag när jag överväger, vilken sorts glass jag vill ha och hur mycket, borde jag i detta övervägande explicit hänvisa till mitt livs mål eller lyckan (eller *eudaimonia*). Jag syftar inte att motsätta mig slutsatsen i argumentet i Rabbås’ presentation; jag undersöker, om den inte skulle kunna dras ännu längre.

1. Stark eller svag partikularism?

Först måste vi veta bättre, om den partikularistiska ståndpunkten skall förstås så, att vi aldrig i någon enskild överläggning har det högsta målet, lyckan, som vårt explicita mål. Ståndpunkten som ger stöd åt detta argument kan kallas stark partikularism. Den starka partikularismen förutsätter att lyckan aldrig blir det som Rabbås kallar *målet i fokus* (fokalt mål, *focal end*) i övervägningsprocessen. Lyckan kommer på något annat sätt med in i övervägningsprocessen och blir det som Rabbås kallar *ett mål utom fokus* (*non-focal end*). En annan möjlighet skulle vara att säga, att lyckan i de mesta fall inte kommer in i övervägningsprocessen, men att vi överväger om annorlunda mål. Ändå ibland – även om det är sällan – fungerar också det högsta målet som målet i fokus. Denna ståndpunkt kunde vi kalla svag partikularism.

Det förefaller mig att Rabbås föredrar den senare tolkningen.¹ På ena hand tillstår Rabbås att övervägningen oftast handlar om mål i fokus. På andra hand säger han, att betraktande av andra slag, även det högsta målet, är i högsta grad viktiga och kanske ibland även mål i fokus. Emellertid, om detta stämmer, verkar det som om denna ståndpunkt inte mera var äkta partikularism.

2. Är det trovärdigt, att det högsta målet är en begränsning?

För det andra, det som den partikularistiska ståndpunkten anser vara det högsta målet karakteriseras i Rabbås presentation som ett slags formellt krav eller en begränsning. Detta förefaller mig att vara svårt att acceptera. Jag tänker, att dessa två betingelser inte är förenliga: (1) vi handlar för det högsta målets skull, men (2) det är endast en begränsning. Begränsningar är betingelser som inskränker våra handlingar: "betingelserna är de här, gör ditt bästa inom dessa gränisar." Men jag tror inte att vi någonsin kunde handla för begränsningarnas skull. Snarare måste vi handla trots dem. Därför förefaller det mig, att om vi karakteriserar det högsta målet som en begränsning, upphör det att vara ett mål.

3. Att överväga det högsta målet?

För det tredje, ett viktigt textstycke har brukat stöda den starka partikularistiska tolkningen. Aristoteles' text lyder: vi överväger inte ändamålen för vårt handlande utan medlen (*EN* III 3, 1112b11). Vad jag anser att vara kärnan i denna anmärkning är att det inte är mitt eget beslut, vad som är mitt mål som en människa. Detta kunde man karakterisera som Aristoteles' objektivism i förhållande till mål. Hos Aristo-

1. Jag är tacksam för Svavar Hrafn Svavarsson för kommentaren på denna poäng.

teles är etikens idé inte att individerna skall tänka ut mål för sig själva och att man sedan bara bedömer om de har nått målen.

Det är ändå inte alls klart, varför det skulle följa från Aristoteles' påstående, att vi inte överväger om hur vi kan nå det högsta målet. Men om vi accepterar den starka partikularistiska tolkningen, säger den ju inte bara, att vi inte överväger det högsta målet utan att vi inte ens överväger om hur vi kunde nå det. Men om vi överväger om hur vi kan nå det högsta målet, ser det ut att vi mycket väl kan påstå, att det högsta målet (*the Grand End*) kan utgöra en väsentlig del av övervägningsprocessen och minst i några fall vara målet i fokus.

4. Hierarki bland mål

För det fjärde undrar jag, varför hierarkin bland mål inte får en större roll i presentationen. Jag hänvisar särskilt till kapitel I 7 i *Den Nikomachiska Etiken*, var Aristoteles skiljer tre olika typ av mål. (1) Den första gruppen består av instrumentala mål, som inte egentligen är några definitiva mål; de väljs på grund av det som följer av dem. (2) Den andra typen av mål, vilka man kunde kalla "mellanstadiemål", består av definitiva mål, liksom ära, njutning och förstånd (*nous*). De blir valda för sin egen skull; de har ett väsentligt värde i människolivet. De utgör ett kriterium för att värdera, om vi har nått våra mål,² men de väljs ändå för lyckans skull. (3) Den tredje typen av mål är sådan som aldrig väljs på grund av någonting annat, men som alltid väljs för sin egen skull. Och Aristoteles tycks påstå att endast lyckan fyller detta krav.

2. En dylik analys av mellanstadiemål finns i Gabriel Richardson Lear, *Happiness and the Highest Good: An Essay on Aristotle's Nicomachean Ethics* (Princeton: Princeton University Press 2004).

Glassexemplet kan för lätt bli förstådd blott som sökan av njutning och, liksom Aristoteles' exempel visar, njutning är ett mellanstadiemål. Det är ett definitivt mål och jag tänker, att det kan trovärdigt sägas, att mellanstadiemål i sig fungerar som mål i fokus i övervägningsprocessen. Jag kan besöka glassbaren och helt enkelt tänka, vilken sorts glass skulle medföra mest njutning. Kanske Aristoteles även tänker, att i de mesta fallen fungerar övervägningen så; hans beskrivning av den högsinta människan är full av sådana tämligen triviala reflektioner. Den högsinta människan måste gå i rätt fart, inte för snabbt eller för långsamt, ha en särskild röst när han talar osv.

Emellertid måste den dygdiga människan också förstå mellanstadiemål, till exempel att mitt högsta mål inte består av att välja den riktiga sorten av glass. Att äta glass är en av de njutningsrika saker som man kan välja som det goda livets ingredienser. Emellertid måste jag åtminstone i några fall tänka, vad som är syftet i mitt liv som helhet. Annars skulle jag besöka glassbaren varje natt och dag, om det var det som jag råkade njuta mest av. För att leva ett gott liv måste jag föreställa mig mitt liv som en helhet av något slag – om inte hela livet så åtminstone betydande delar av det. Och i det aristoteliska systemet består livet som helhet inte av att få glass eller även av att få njutning. Jag anser, att sådant övervägande om livet som helhet förutsätter lyckan som sitt mål i fokus.